

Fitxa de Fortificació: Sant Pau de la Figuera, l'origen de la Batalla de l'Ebre

**Fortification sheet:
St. Paul de la Figuera,
the origin of the Battle of the Ebro**

Oriol Miró Serra

Grup de recerca DIDPATRI

✉ orimiro78@gmail.com

Figura 1. Trinxa d'observació vers l'Ebre

Descripció de l'entorn

Al municipi de Sant Pau de la Figuera hi trobareu la Serra de Sant Pau o Mola de Sant Pau. Petit altiplà sobre el Priorat des del qual ja es domina visualment el Riu Ebre.

Arquitectònicament hi destaquen dos elements, l'ermita de Sant Pau envoltada d'un berenador i el que fou el punt de comandament de la Batalla de l'Ebre a 800 metres de l'ermita, tots ells envoltats de pi, matoll baix i bancals que denoten un passat agrícola de l'altiplà.

Descripció general de la fortificació

Troblem aquesta descripció al llibre de Itinerarios de la guerra civil española —Guía del viajero curioso— de l'Editorial Laertes:

«Este lugar fue fortificado ya desde los primeros días de mayo del 38 por una compañía de Fortificaciones y Obras, bajo la dirección de un capitán alemán. Este hecho nos indica que la operación del paso del Ebro se preparó con mucha antelación. Aunque separada más de 9 Km del cauce fluvial, desde esta posición se domina el gran arco configurado por el río, así como las sierras de Pàndols y Cavalls.

La posición consistía en una trinchera revestida de cemento y cubierta con una espesa capa de hormigón, protegida a su vez por vigas de hierro. Todo el conjunto se cubría con tierra y ramas.

Andrés García Lacalle (ver Bibliografía, p. 569) nos describe este puesto de mando con las siguientes palabras: «El puesto de observación construido con

gruesos muros de cemento estaba situado en un altozano, muy bien camuflado, puesto que toda la parte superior del cerro o meseta no se había tocado siquiera. Según se entraba al puesto de observación, por el lado izquierdo, mirándolo hacía el río, seguía un estrecho pasillo que formaba una especie de semicírculo, en cuyo frente había un balcón o mirador bastante largo. Por la misma entrada, pero yendo hacía la derecha cerraba el semicírculo otro pasillo más ancho y recto donde había una repisa llena de teléfonos. Este magnífico puesto de observación estaba siempre lleno de jefes y oficiales que constantemente entraban y salían y daban y recibían órdenes o instrucciones verbales o telefónicas» Entre estos jefes que asesoraban y departían con Mosto se encontraban los soviéticos Soroka y el coronel Lazarev.»

Veiem la descripció feta a l'època, i ja veiem que es tracta de quelcom important. Sent la immediata pregunta la que demana que en queda. Fent notar que aquesta descripció menysprea les construccions del voltant, fetes en pedra seca i entre les quals hi trobem un parapet defensiu orientat a l'accés a la fortificació, sobre la qual ens centrarem ara.

Entrarem pel mateix lloc que entra ell, baixant uns graons per situar-nos al passadís de comunicació, des d'on trobarem el trencall a l'esquerra cap el que ell anomena terrassa vers el riu, trencall que agafarem i seguirem fins posar-nos veient el riu, tot deixant enrere una lleugera obertura a la dreta del passadís possiblement destinada a quelcom funcional.

Es allà on trobem que el passadís s'amplia fins a dos vegades formant espais més amples, m'atreveria a dir destinats als estris necessaris per a l'observació del riu. Es aquí on cal fixar-se en marques rodones en el formigó, potser per algun puntal cara a crear un camuflatge no permanent, i es que fins el moment no hem estat capaços de localitzar la coberta de formigó.

Ara si que trobarem restes de la coberta de formigó, un cop haguem abandonat la citada terrassa, anant a parar en una zona més oberta des d'on podrem optar per dos camins, no triant-ne cap de moment per mirar cap a dalt, i ara sí trobar rastres del definit al principi. Trobant un tros de la coberta a mà dreta i senyals de les bigues de ferro, molt possiblement rails de tren en el límit del formigó tant en la paret que tenim davant com a la nostra esquerra. Aquí si coincidint amb la descripció donada, i possiblement sent aquesta la zona on devien estar els telèfons que cita si tenim en compte l'amplada dels passadissos de l'entorn.

Podent optar ara per anar cap a l'esquerra, que ens portaria ja fora de la fortificació a través d'una segona trinxera d'accés. O cap a l'esquerra, que ens portarà cap al punt de partida, i on trobarem més punts d'interés.

Passarem per sota del que queda de la coberta de formigó i només passar-la ens donem la volta, tot podent apreciar l'estructura de la coberta de formigó, que reposa sobre bigues de fusta i es tapada per damunt per una capa de pedres ben posades, cosa que podria indicar que estem en un dels accessos a la zona més sòlida de la fortificació. Tornant enrere vers la sala ample per sortir per la segona trinxera d'accés.

Fig. 2. Trinxera de sortida de l'observatori.

Fig. 3. Bifurcació vers passadís posterior o observatori.

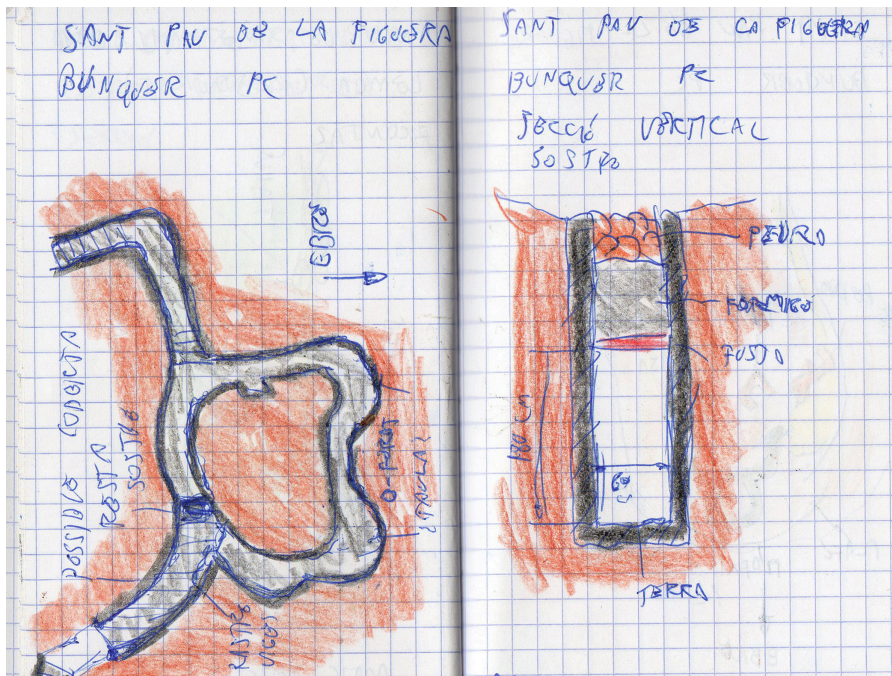

Figura 4. Notes de camp per fer més entenedora la fortificació.

Trinxera en un principi recoberta de formigó i acabant en terra, tot acabant amb un parell de graons gairebé ocults, però no invisibles, que ja ens portaran fora d'aquesta estructura que va marcar la vida del govern republicà, i de tants homes que moriren per defensar-la.